

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата юридичних наук, доцента

Наталії ГОЛЬДБЕРГ

на дисертацію Ірини ЮДИНОЇ

**на тему: «ВИСНОВОК ЕКСПЕРТА ЯК ЗАСІБ ДОКАЗУВАННЯ В
АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ»,**

подану на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності

081 «Право»

Аналіз дисертаційного дослідження **Ірини ЮДИНОЇ** дозволяє зробити висновок, що авторка здійснила глибоке правове дослідження тематики, яка має суттєве значення як для теоретичної юриспруденції, так і для практичної діяльності.

Актуальність теми дослідження.

Актуальність теми дисертації обумовлена зростанням ролі адміністративного судочинства як ефективного механізму захисту прав, свобод та законних інтересів фізичних і юридичних осіб у публічно-правових відносинах, а також необхідністю забезпечення належного доказування обставин справи під час її судового розгляду. Особливе значення в цьому контексті набуває висновок експерта як самостійний засіб доказування, використання якого сприяє встановленню фактів, що потребують спеціальних знань у галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла чи інших сфер діяльності.

Актуальність дослідження обумовлюється зростанням ролі спеціальних знань у вирішенні сучасних адміністративних спорів, які характеризуються підвищеною складністю фактичних обставин та потребують залучення фахових знань із різних галузей науки і практики. Чинне адміністративне процесуальне законодавство та практика його застосування не позбавлені проблемних аспектів, пов'язаних із визначенням місця висновку експерта у системі засобів доказування, особливостями його дослідження та оцінки судом, а також забезпеченням процесуального балансу сторін під час використання спеціальних знань у судовому процесі.

Додаткової актуальності дослідженню надають процеси реформування судової системи України, розвиток інституту судової експертизи, цифровізація судочинства та необхідність гармонізації національного процесуального законодавства із європейськими стандартами справедливого судового розгляду. За таких умов комплексне дослідження висновку експерта як засобу доказування в адміністративному судочинстві України є своєчасним, теоретично та практично значущим.

Цінність поданого до захисту дисертаційного дослідження обумовлена комплексним аналізом теоретичних і прикладних аспектів функціонування

інституту експертного доказування в адміністративному судочинстві, розвитком наукових підходів до визначення місця та ролі висновку експерта у системі доказів, дослідженням особливостей його формування, подання, дослідження та оцінки судом.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що вперше після внесення змін до Кодексу адміністративного судочинства України 2017 року здійснено комплексне теоретико правове дослідження висновку експерта як самостійного засобу доказування, визначено його правову природу, місце в системі доказування та особливості дослідження й оцінки судом. У результаті проведеного дослідження сформульовано низку нових наукових положень, які мають істотне значення для розвитку адміністративного процесуального права та судово-експертної діяльності.

Зокрема, вперше:

- обґрунтовано концептуальний підхід до розуміння категорії «правильність висновку експерта» як інтегративного правового явища, що формується на перетині процесуальних та наукових критеріїв та запропоновано її визначення у вигляді формули: «правильність висновку експерта = процесуальні критерії + наукові критерії»;

- доведено визначальну роль керуючої функції експертної методики у забезпеченні об'єктивності, наукової обґрунтованості та допустимості висновку експерта, що обґрунтовує необхідність обов'язкового та неухильного дотримання зареєстрованих методик;

- запропоновано диференційований підхід до термінології у сфері судово експертної діяльності шляхом розмежування понять «висновок експерта» та «звіт про експертне дослідження», а також обґрунтовано доцільність використання в адміністративному судочинстві терміна «заслуховування експерта» замість «допит експерта»;

- обґрунтовано впровадження механізму рецензування висновку експерта як допоміжного інструменту його оцінки, що забезпечує додатковий рівень перевірки наукової обґрунтованості та достовірності експертного дослідження;

- доведено необхідність переосмислення законодавчого підходу до визначення комплексної експертизи шляхом акцентування на видах застосованих спеціальних знань, а не виключно на кількісному складі експертів.

Удосконалено:

- наукові підходи до розмежування понять «доказ», «джерело доказу» та «засіб доказування», що сприяє підвищенню логічної узгодженості правової термінології;

– визначення понять «доказ», «доказування», «засіб доказування» і «судова експертиза» з урахуванням особливостей адміністративного судочинства;

– підходи до оцінки висновку експерта шляхом урахування не лише його змісту, але й умов формування, включаючи суб'єктивний фактор джерела доказу;

– теоретичні положення щодо ролі спеціальних знань у процесі доказування, зокрема можливості їх використання поза межами судової експертизи.

Набули подальшого розвитку:

– наукові уявлення про письмові, речові та електронні засоби доказування, як об'єкти експертного дослідження, результати якого відображаються у висновку експерта як самостійному засобу доказування;

– положення щодо визначення поняття «експерт» та обґрунтування необхідності гармонізації норм процесуального і спеціального законодавства;

– обґрунтування нормативного закріплення єдиних вимог до структури та змісту висновку експерта на рівні спеціального закону;

– положення щодо поетапності дослідження висновку експерта та впливу спеціальних знань на ефективність доказування в адміністративному судочинстві;

– пропозиції щодо вдосконалення Кодексу адміністративного судочинства України в частині призначення та проведення судової експертизи та регулювання процесу доказування.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає у можливості їх використання у:

– науково-дослідній діяльності для забезпечення подальших наукових розробок у сфері дослідження та оцінки висновку експерта як засобу доказування в адміністративному судочинстві України (Акт про впровадження КАІ від 30.04.2026);

– правозастосовній діяльності для підвищення ефективності діяльності адміністративних судів, адвокатів під час використання висновку експерта як засобу доказування, а також при організації проведення судових експертиз на замовлення учасників справи та у процесі підготовки висновків експерта за різними експертними спеціальностями (Акт Державного науково-дослідного експертно-криміналістичного центру Міністерства внутрішніх справ України від 03.04.2026);

– навчально-методичній роботі для підготовки монографій, підручників, навчальних посібників, методичних рекомендацій, узагальнення аналітичних матеріалів, обґрунтування пропозицій до чинних проектів нормативно-

правових актів, підготовка яких потребує проведення відповідних наукових досліджень або містить наукову складову (Акт Національної академії внутрішніх справ № 64-нд від 19.03.2026);

– освітньому процесі під час викладання навчальних дисциплін «Адміністративне судочинство», «Адміністративно-деліктне право та процес», «Адміністративний процес», підготовки навчально-методичних і дидактичних матеріалів, а також вивчення під час самостійної роботи здобувачів вищої освіти (Акт Національної академії внутрішніх справ № 65-оп від 19.03.2026).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій.

Аналіз анотації, тексту дисертації та публікацій дисертантки дають підстави зробити висновок про наукову обґрунтованість і достовірність отриманих результатів. Усі наукові положення, висновки і рекомендації, які сформульовані у дисертації, повною мірою обґрунтовані та відповідають меті й завданням роботи.

Методологічну основу дисертаційного дослідження становить комплекс загальнонаукових і спеціально-юридичних методів, обраних відповідно до мети та завдань роботи. Авторкою використано діалектичний, формально-логічний, формально-юридичний, історичний, системно-структурний, системно-функціональний, соціолого-правовий та техніко-юридичний методи, а також методи аналізу, синтезу, моделювання і групування. Застосування зазначених методів забезпечило комплексне дослідження проблем доказування в адміністративному судочинстві, визначення місця висновку експерта в системі засобів доказування, аналіз чинного законодавства та розроблення пропозицій щодо його вдосконалення.

Повнота викладу наукових положень в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації. Основні положення та результати дисертаційного дослідження відображено в 12 наукових працях, зокрема у 4 наукових статтях, опублікованих у фахових виданнях України з юридичних наук, а також у 8 тезах, опублікованих за результатами участі в науково-практичних конференціях, у тому числі міжнародних та всеукраїнських.

Відсутність порушення академічної доброчесності.

Аналіз дисертаційної роботи свідчить про належний рівень дотримання авторкою принципів академічної доброчесності. У процесі дослідження коректно використовуються наукові праці, нормативно-правові акти та інші джерела інформації, забезпечуючи належне посилання на результати наукових напрацювань інших дослідників. У роботі простежується самостійний підхід до опрацювання матеріалу, формулювання наукових положень і висновків.

Дисертанткою належним чином дотримано вимог законодавства у сфері авторського права та правил наукової етики. За результатами вивчення дисертації не встановлено фактів неправомірного запозичення чужих наукових результатів, фабрикації чи фальсифікації даних, а також інших порушень академічної доброчесності, які могли б поставити під сумнів самостійність виконання дослідження та достовірність отриманих результатів.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації.

У цілому відзначаючи логічність та послідовність побудови дослідження, здобутки дисертантки, вважаю за необхідне звернути увагу на окремі дискусійні положення роботи:

1. На стор. 114–116 проводиться розмежування між висновком про неможливість вирішення питання та повідомленням про неможливість надання висновку, обґрунтовуючи різну їх правову природу. У дослідженні недостатньо чітко визначено їх доказове значення та процесуальні наслідки застосування. Потребує додаткового обґрунтування питання щодо можливості розгляду висновку про неможливість вирішення поставленого питання як самостійного засобу доказування або його допоміжного характеру в процесі доказування. Крім того, доцільно детальніше розкрити вплив запропонованого розмежування на реалізацію судом принципу повного та всебічного з'ясування обставин справи, з урахуванням правозастосовної та судової практики.

2. На стор. 153 авторка аналізує проблеми, що виникають під час підготовки та надання матеріалів для проведення окремих видів судових експертиз, звертаючи увагу на положення ч. 5 ст. 104 КАС України щодо допустимості висновків експерта, отриманих із застосуванням руйнуючих або частково руйнуючих методів дослідження. На підставі цього зроблено висновок про фактичне обмеження права учасника справи на подання такого висновку та необхідність звернення до суду з клопотанням про призначення експертизи. Зазначена позиція потребує додаткового обґрунтування. Доцільно конкретизувати критерії, за якими має оцінюватися можливість проведення додаткової чи повторної експертизи, а також більш детально розкрити механізми забезпечення процесуальної рівності сторін у випадках, коли застосування руйнуючих методів дослідження може впливати на реалізацію права учасників справи на подання та дослідження доказів.

3. На стор. 168 дисертантка звертає увагу на відсутність єдиного концептуального підходу до процесуального регулювання порядку отримання пояснень експерта та обґрунтовує доцільність використання в адміністративному судочинстві терміна «заслуховування експерта».

Запропонований підхід потребує додаткової аргументації щодо його практичного значення для вдосконалення адміністративного судочинства. Доцільно більш детально розкрити, чи зумовлює запропонована зміна термінології особливості процесуального статусу експерта, порядку дослідження його висновку або оцінки наданих ним пояснень судом. Також потребує уточнення питання щодо відмінностей між заслуховуванням експерта в адміністративному судочинстві та його допитом в інших видах судочинства.

4. На стор. 166–167 дисертантка проводить розмежування між оцінкою процесуальної та дослідницької частини висновку експерта, зазначаючи, що перша може здійснюватися судом без спеціальних знань, тоді як друга викликає труднощі. У роботі не зовсім чітко визначено критерії такого розмежування, зокрема не конкретизовано, які саме елементи висновку слід відносити до процесуальної складової, а які — до дослідницької. У зв'язку з цим запропонований підхід виглядає дещо узагальненим і потребує додаткового уточнення для його практичного застосування.

Загальна оцінка дисертаційного дослідження та його відповідність встановленим вимогам.

Відзначене дає підстави зробити висновок про те, що дисертація Ірини ЮДИНОЇ на тему: «ВИСНОВОК ЕКСПЕРТА ЯК ЗАСІБ ДОКАЗУВАННЯ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ», за своїм змістом, одержаними науковими результатами, актуальністю, новизною та іншими ознаками є самостійною завершеною науковою роботою, що містить суттєві положення для розвитку науки адміністративного права та адміністративного процесу.

Дисертаційна робота відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами й доповненнями від 03 травня 2024 року № 507), наказу МОН України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» від 12 січня 2017 року № 40 (зі змінами й доповненнями від 31 травня 2019 року № 759) та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами й доповненнями від 03 травня 2024 року № 507), а її авторка – Ірина ЮДИНА за результатами захисту

заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент:

доцент кафедри кримінального права
і процесу Факультету права
та міжнародних відносин
Національного університету
«Київський авіаційний інститут»,
кандидат юридичних наук, доцент

Наталя ГОЛЬДБЕРГ

Гольдберг Н. Голдберг
секретар КМ
Івасюк